

บทที่ 2

พื้นฐานความคิดทางกฎหมายของการกำหนดขอบเขตและมาตรฐาน การใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานในการบังคับใช้กฎหมาย

2.1 ความจำเป็นในการรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคมตลอดจนการจับกุมและ การต่อสู้ในระหว่างการจับกุม

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมย่อมต้องการความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสิ่งสำคัญคือต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการที่จะบรรลุจุดประสงค์ดังกล่าวได้ รัฐจำเป็นต้องเข้ามาดูแล โดยการวางกรอบหรือระเบียบปฏิบัติเพื่อควบคุมบุคคลในสังคมหรือพลเมืองของรัฐให้อยู่ในระเบียบแบบแผน และสิ่งหนึ่งซึ่งรัฐนำมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อการดังกล่าวคือตัวบทกฎหมาย ไม่ว่าจะรัฐใดก็ย่อมบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อใช้ในการควบคุมหรือวางกติกาของสังคมเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมเมื่อบัญญัติกฎหมายแล้วจึงมีความจำเป็นต้องบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการรักษากฎหมายให้เป็นกฎหมายนั่นเอง ด้วยเหตุนี้เมื่อใดก็ตามที่มีผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายของรัฐก็เท่ากับผู้นั้นปฏิบัติตนขัดกับความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นเหตุที่จำต้องถูกจับกุมเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย หากผู้นั้นขัดขืนการจับกุมหรือมีการต่อสู้กับเจ้าพนักงานของรัฐในการจับกุม รัฐหรือเจ้าพนักงานก็จำต้องใช้มาตรการตามจำเป็นในการจับกุมผู้นั้น

กฎหมายอาญา (Criminal Law) เป็นกฎหมายที่มีขอบเขตกว้างขวางมากเพราะเป็นกฎหมายที่บัญญัติครอบคลุมเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของรัฐ ชุมชนและประชาชนโดยรวม กฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ในการสร้างความปลอดภัย สวัสดิภาพและรักษาศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยและสวัสดิภาพ รวมทั้งศีลธรรมอันดีของสังคม รัฐจะต้องเข้าดำเนินการกับผู้กระทำความผิดทางอาญาทุกกรณีโดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ในฐานะตัวแทนใช้อำนาจรัฐเป็นผู้ทำหน้าที่นั้น¹

¹ สิริลักษณ์ นุรกิจ. (2541). ขอบเขตของกษัตริย์ที่จะนำไปสู่การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย : ศึกษาเฉพาะกรณีวิสามัญฆาตกรรม. หน้า 6.

2.1.1 ปรัชญาในการบังคับใช้กฎหมายและการควบคุมสังคมของรัฐในระบบนิติรัฐ เสรีนิยม

ประเทศที่ปกครองในระบบนิติรัฐ ซึ่งมีความหมายถึงเป็นรัฐที่ดำเนินการปกครองไปตามกฎหมายซึ่งบรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายประจำต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเช่นเดียวกับราษฎร หากมีราษฎรคนใดก็ตามที่ได้รับความสะดวกหรือประโยชน์จากกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐและเห็นว่าการกระทำนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมมีสิทธิขอให้ศาลพิพากษาได้อันเป็นกระบวนการคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยรัฐ

ประเทศไทยก็เป็นประเทศที่ปกครองในระบบนิติรัฐ หลักฐานที่ใช้สนับสนุนด้านกฎหมายดังเช่น² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของราชการ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น รับรองให้ราษฎรมีสิทธิฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับตนเป็นการกระทำที่มิชอบด้วยกฎหมาย และขอให้ศาลพิพากษาบังคับให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่เกิดจากความเสียหายนั้นได้

2.1.2 การจำแนกสิทธิและเสรีภาพโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และเนื้อหาของสิทธิและเสรีภาพ

1. สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สิทธิในความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย สิทธิในครอบครัว เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยชอบด้วยกฎหมาย³

2. สิทธิและเสรีภาพในทางความคิดและการแสดงความคิดเห็น เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา นิิกายศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา สิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย เพียงเท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพหนังสือพิมพ์⁴

3. สิทธิและเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น สิทธิในทรัพย์สินและสิทธิในการสืบมรดก สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนที่เป็นธรรมในกรณีที่ยึดทรัพย์สินถูกเวนคืนเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนที่เป็นธรรมในกรณีที่กิจการถูกโอนเป็นของชาติ เสรีภาพในการทำสัญญาก่อตั้งนิติสัมพันธ์กับผู้อื่น⁵

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 31,34,35,36,37.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 38,39,41,42,43.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 48,49,50.

4. สิทธิและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม เช่น เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชนหรือหมู่คณะอื่น⁶

5. สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง เช่น เสรีภาพในการรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมือง สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ⁷

6. สิทธิที่จะตรวจสอบการกระทำของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น สิทธิของบุคคลในอันที่จะได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ สิทธิของบุคคลในอันที่จะได้รับข้อมูลจากหน่วยราชการ สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ⁸

7. สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน เช่น บทบัญญัติที่รับรองว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย บทบัญญัติที่รับรองว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน⁹

2.1.3 หลักนิติธรรม (Due Process Theory)

หลักนิติธรรมหรือหลักการปกครองของกฎหมาย ไม่ใช่การปกครองของมนุษย์ (Government of Laws, not of men) หรือหลักกฎหมายเป็นใหญ่ (Primacy of Law) ตามหลักนี้ฝ่ายปกครองจะกระทำการอย่างใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิ เสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของเอกชนคนใดคนหนึ่งแม้ว่าการกระทำนั้นจะเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของผู้อื่นเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนที่เรียกว่า “ประโยชน์มหาชน” (Public interest) ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจและภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น¹⁰

2.1.4 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Theory)

ทฤษฎีนี้ใช้ควบคุมและคุ้มครองป้องกันภัยจากอาชญากรรมที่มีอยู่มากในสังคม โดยมุ่งเน้นไปที่การมอบอำนาจให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม ทฤษฎีมุ่งเน้นการปราบปรามอาชญากรรมโดยเด็ดขาด ซึ่งมักจะถูกใช้ในประเทศที่มีอัตราการเกิดอาชญากรรมในอัตราสูงหรือบ่อยครั้ง ใช้วิธีปฏิบัติอย่างเข้มงวดและจริงจัง บางครั้งอาจต้องใช้ความรุนแรงในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อควบคุม

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 45.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 44,47.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 59,62.

⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, มาตรา 30.

¹⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2546). รวมบทความเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง. หน้า 338.

การกระทำความผิดในบางขณะ เพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากการก่ออาชญากรรม ซึ่งถือว่าเป็นกรณีที่รัฐใช้อำนาจคุ้มครองป้องกันสังคมให้รอดพ้นจากภัยอันตราย¹¹

2.2 การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิด

การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายมีหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐหลายกรณี แต่หน้าที่หลักของพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวคือ หน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย หน้าที่ดังกล่าวทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องเผชิญหน้ากับอาชญากรหรือผู้กระทำความผิดในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า หรือแม้แต่การพบการกระทำความผิดโดยบังเอิญ

การจับ หมายความถึง การจำกัดเสรีภาพในร่างกายของผู้ถูกจับในลักษณะที่ทำให้เสรีภาพในการเคลื่อนที่สิ้นสุดลงเพื่อดำเนินการกระบวนยุติธรรมขั้นต่อไป ซึ่งอาจจะไม่ถูกเนื้อต้องตัวกันก็ได้¹²

วัตถุประสงค์ของการจับกุมก็เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ นอกจากนั้นก็เพื่อประโยชน์ในการระงับ ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะหน้าและเพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสหลบหนีไปได้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ต้องกระทำภายในขอบเขตและวิธีการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเคร่งครัดด้วย เพื่อเป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่จะไม่ถูกรีดรอนโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร และการดำเนินการฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายของเจ้าพนักงาน อาจทำให้บุคคลผู้ได้รับความกระทบกระเทือน มีสิทธิขัดขวางการปฏิบัติของเจ้าพนักงานได้ และเจ้าพนักงานเองก็อาจมีความผิดทางอาญาและความรับผิดชอบทางแพ่งต่อผู้ได้รับความเสียหายอีกด้วย¹³

ประเทศไทยมีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการจับกุมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 และประมวลระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดี

¹¹ แหล่งเดิม.

¹² จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช . (2548). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยหมายเรียกหมายอาญา. หน้า 67.

¹³ แหล่งเดิม.

2.2.1 หลักการจับกุมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้วางหลักการจับกุมไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายไร้มนุษยธรรม การจับกุม ชั่ง ตราวจัณฑ์ตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย¹⁴

ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีเหตุจำเป็นอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับไว้วางใจในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ¹⁵

2.2.2 หลักการจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการจับไม่ว่าจะเป็นการจับโดยมีหมายจับหรือไม่มีหมายจับก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจับมากขึ้นโดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับตามที่ได้ได้รับความคุ้มครองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

2.2.2.1 วิธีปฏิบัติในการจับกุม

ในการรักษาความสงบเรียบร้อยรัฐมีอำนาจใช้มาตรการบังคับกับผู้กระทำผิด แต่รัฐมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานใช้อำนาจแทนได้ เช่น การจับของเจ้าพนักงานและการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานทั่วไป หรือการใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ซึ่งมีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะแต่อย่างไรก็ตามต้องมีใช้ลักษณะของการใช้อำนาจดังกล่าวตามอำเภอใจและต้องมีกรอบการใช้ที่ชัดเจน

ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาจะต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าว แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป¹⁶

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, มาตรา 31.

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, มาตรา 237.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคหนึ่ง

เหตุที่ต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับว่าเขาต้องถูกจับก็เพื่อให้ผู้ถูกจับรู้ว่าจะต้องถูกจับและเพื่อให้ผู้ถูกจับสามารถใช้สิทธิของผู้ที่อยู่ในฐานะที่ถูกจับตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1683/2523 ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะต้องถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ จำเลยมีศเป็นร้อยตำรวจเอกกับพวกมิได้บอกโจทก์ว่าโจทก์จะต้องถูกจับ เพียงแต่แจ้งว่าจะเอาไปสอบถามคดีใหม่และไม่ได้บอกด้วยว่าคดีอะไร โจทก์เข้าใจว่าเขาไปสอบสวนเพิ่มเติมคดีเรื่องโคของโจทก์หายที่เคยแจ้งความไว้จึงได้ไปกับจำเลย ดังนี้ ถือว่าเป็นการจับโดยชอบด้วยกฎหมายหาได้ไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2608/2535 ขณะที่สอบตำรวจตรี บ. กับสิบตำรวจโท บ. จะเข้าจับกุมกลุ่มวัยรุ่นพวกของจำเลยนั้น บุคคลทั้งสองไม่ได้แต่งเครื่องแบบตำรวจและไม่ได้แสดงตนว่าเป็นเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งจะปฏิบัติตามหน้าที่ ทั้งไม่ได้แจ้งข้อหาแก่เด็กวัยรุ่นคนใดว่าเป็นผู้คู่มั่นตนและจะต้องถูกจับ จึงถือไม่ได้ว่ามีกรจับกุมในข้อหาคู่มั่นเจ้าพนักงานโดยชอบ ฉะนั้น แม้หากจำเลยจะต่อสู้ขัดขวางมิให้สิบตำรวจตรี บ. กับสิบตำรวจโท บ. เข้าจับกุมพวกของจำเลย ก็ไม่มีความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่จับกุมพวกของจำเลย ก็ไม่มีความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่

2.2.2.2 เจ้าพนักงานต้องแจ้งข้อหาและสิทธิแก่ผู้ถูกจับ

ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีก็ได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย¹⁷

เจ้าพนักงานเป็นผู้จับมีหน้าที่ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบถึงเหตุการณ์จับตามข้อกล่าวหาที่ผู้จับนั้นถูกจับ เนื่องจากยังอยู่ในชั้นของการจับกุมเท่านั้น ซึ่งในข้อนี้ นับว่าเป็นข้อสำคัญที่แตกต่างไปจากการจับตามมาตรา 83 เดิม ที่มีบัญญัติให้เจ้าพนักงานผู้ทำการจับจะต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ ดังนั้น แนวฎีกาเดิม เช่น ฎีกาที่ 1549/2525 ที่วินิจฉัยว่า มาตรา 83 บัญญัติเพียงแต่ให้เจ้าพนักงานแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับว่าเขาจะต้องถูกจับเท่านั้น มิได้กำหนดให้มีการแจ้งข้อหา

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสอง

หรือทำบันทึกการจับกุมแต่ประการใด หรือฎีกาที่ 667/2535 ที่วินิจฉัยว่า ชั้นจับกุมกฎหมายมิได้ บังคับให้เจ้าพนักงานตำรวจผู้จับกุมต้องบอกให้ผู้ถูกจับทราบก่อนว่าถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยื่นเขาในชั้นพิจารณาได้ ดังนั้น บันทึกการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจผู้จับกุม แม้ไม่ได้บอกให้ผู้จับทราบก่อนเช่นนั้นจึงรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ จึงนำมาเป็นบรรทัดฐาน ไม่ได้ถือต่อไป

ผู้ถูกจับมีสิทธิจะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

ตามมาตรา 84 วรรคสี่ บัญญัติว่า ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้จับหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับ ถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานแต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่น จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับ ได้ต่อเมื่อ ได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับแล้วแต่กรณี

จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงว่า เจ้าพนักงานผู้ทำการจับไม่แจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ก็มีผลแต่เพียงทำให้ถ้อยคำที่ผู้ถูกจับได้ให้การอันมิใช่คำให้การรับสารภาพไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับในการพิจารณาคดีของศาลได้เท่านั้น ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้การจับเสียไป

บันทึกการจับกุมหมายความว่าหนังสือใดที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจดไว้เป็นหลักฐานในการสอบสวนความผิดอาญา รวมทั้งบันทึกคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ ซึ่งมาตรา 83 มิได้บังคับว่าบันทึกการจับกุมจะต้องกระทำ ณ สถานที่ที่ทำการจับ บันทึกการจับกุมที่มีเจ้าพนักงานผู้จับลงชื่อไว้แล้วแม้มีเจ้าพนักงานผู้อื่นที่มีร่วมจับกุมลงชื่อไว้ด้วยก็ไม่ทำให้บันทึกนั้นเสียไป บันทึกการจับกุมที่มีร่องรอยการแก้ไข ตกเติม เมื่อจำเลยลงนามในบันทึกดังกล่าวโดยมิได้โต้แย้งและมีได้ชก้านพยานโจทก์เป็นอย่างอื่น บันทึกการจับกุมนั้นก็มิเสียไปหรือใช้ไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2892/2536 กฎหมายไม่ได้บังคับว่าจะต้องทำบันทึกการจับกุมในสถานที่ที่จับกุมหรือตรวจค้น อีกทั้งได้ความว่าจำเลยกับพวกถูกจับกุมในสถานที่ต่างกันในเวลาไล่เลี่ยกัน การทำบันทึกการจับกุมที่สถานีตำรวจจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมแล้วและเนื่องจากเป็นบันทึกการจับกุม มิใช่บันทึกการตรวจค้นจึงไม่จำต้องบันทึกของกลางไว้ก็เป็นการเพียงพอแล้วไม่ขัดต่อ มาตรา 103

คำพิพากษาฎีกาที่ 3999/2535 บันทึกการจับกุมที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจลงชื่อ 16 คน แม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ลงชื่อในบันทึกการจับกุมทั้งหมดจะไปร่วมจับกุมด้วยหรือไม่ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่

ตำรวจ 2 คน ร่วมทำการจับคนร้ายจริง แม้นที่กบบางส่วนจะไม่เป็นจริง ก็ไม่ทำให้พยานหลักฐานโจทก์เสียไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 1677/2542 บันทึกการจับกุมผู้ต้องหาเป็นบันทึกที่เจ้าพนักงานตำรวจได้ทำขึ้นภายหลังที่ได้มีการจับกุมจำเลยแล้ว บันทึกการจับกุมจึงเป็นหลักฐานในการสอบสวนคดีอาญา ตามมาตรา 2 (11) ซึ่งไม่ได้มีบทบังคับว่าต้องทำอะไร เมื่อบันทึกการจับกุมมีร่องรอยการแก้ไข ตกเติม ก็ไม่ทำให้บันทึกการจับกุมนั้นเป็นอันเสียไปหรือใช้ไม่ได้เลย

2.2.2.3 การใช้มาตรการเพื่อจับ

ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น¹⁸

หากผู้ถูกจับ ไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับแต่โดยดี โดยไม่มีพฤติการณ์ขัดขวางหรือจะขัดขวางแล้ว เจ้าพนักงานก็ไม่จำเป็นต้องไปผูกเนื้อต้องตัวเขาเลย ก็ถือว่าเป็นการจับโดยชอบแล้ว แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นก็ให้เจ้าพนักงานจับตัวไปก็ได้ เช่น ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาเป็นคนเมาสุรา สติฟั่นเฟือนไม่น่าไว้วางใจหรือพยายามจะหลบหนี แต่หากบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี เจ้าพนักงานก็มีอำนาจใช้วิธีการป้องกันทั้งหลายที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น โดยจะต้องใช้อำนาจตอบโต้การขัดขวางหรือการหลบหนีด้วยการกระทำพอสมควรแก่เหตุแห่งความจำเป็นนั้น หากเจ้าพนักงานใช้วิธีการจับเกินสมควรแก่เหตุ เจ้าพนักงานก็อาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2357/2522 ตำรวจจับผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ผู้ถูกจับยอมไปกับตำรวจก็ไม่จำเป็นต้องจับตัวไป และไม่ต้องใช้เครื่องพันธนาการ เพียงแต่แจ้งข้อหาและบอกให้ไปสถานีตำรวจก็เป็นการจับแล้ว บันทึกการจับจะทำตรงที่จับหรือทำที่ใดก็ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 698/2516 (ประชุมใหญ่) ผู้เสียหายกับพวกเป็นตำรวจเข้าจับกุมจำเลยกับพวกซึ่งเล่นการพนันอยู่บนเรือน ขณะจับกุมพวกผู้เล่นพาทันริบหนีลงจากเรือน ผู้เสียหายวิ่งเข้าจับข้อมือจำเลย จำเลยสะบัดหลุดเพื่อมิให้จับกุม ผู้เสียหายใช้ปืนตีศีรษะจำเลยโดยแรงจนจำเลยล้มลงไป ขณะที่ตำรวจอื่นเข้ากลุ่มรวมทำร้ายจำเลยด้วย แม้ผู้เสียหายจะมีอำนาจจับได้ แต่การใช้วิธีจับกุมดังกล่าวนี้เป็นการใช้วิธีการจับรุนแรงเกินความเหมาะสมแก่พฤติการณ์ การจับของผู้เสียหายจึงเป็นการจับที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 535/2521 ผู้ต้องขังยิงตำรวจตายและจะหลบหนี จำเลยกับพวก ตำรวจอีก 7-8 คนล้อมห้องขังได้แล้วยิงปืนเข้าไปสับกว่านัด สองนัดถูกผู้ต้องขังตาย เพียงแค่ล้อมไว้ในสถานที่จำกัดผู้ต้องขังก็สามารถหนีได้แล้ว การยิงกว่าสับนัดจึงไม่ใช่วิธีหรือการป้องกันที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1048-1049/2514 จำเลยเป็นเจ้าพนักงานตำรวจออกตรวจท้องที่พบผู้ตายกับพวกหลายคนถือไม้และท่อนเหล็กจับกลุ่มกันอยู่ในเวลาวิกาลจึงเข้าไปสอบถาม พวกผู้ตายกลับเข้ากลุ่มรวมตัวจำเลยจนศรีระแตกล้มลง จำเลยชักปืนออกมา ผู้ตายกับพวกก็พากันวิ่งหนีจำเลยยิงไปทางพวกผู้ตาย กระสุนปืนถูกผู้ตายทางด้านหลังถึงแก่ความตาย การกระทำของจำเลยดังกล่าวไม่เป็นการป้องกันเพราะอันตรายที่เกิดแก่จำเลยได้ผ่านพ้นไปแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1537/2517 จำเลยเป็นเจ้าพนักงานตำรวจทำหน้าที่รักษาความสงบอยู่ในงานวัดเข้าไปจับกุม น. เพราะมีคนมาแจ้งว่า น. มีอาวุธปืน และกำลังจะก่อเหตุร้ายในวงรำวง น. สลัดหลุดจนจำเลยล้มลง พอจำเลยลุกขึ้นได้ก็ใช้ปืนยิงไปทาง น. ซึ่งกำลังวิ่งหนี โดย น. มิได้ใช้อาวุธปืนยิงจำเลยก่อน กระสุนปืนยิงพลาดไปถูก ส. ซึ่งอยู่ใกล้วงรำวงถึงแก่ความตาย ดังนี้ถือไม่ได้ว่าเป็นการใช้วิธีที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งการจับ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 238/2481 ตำรวจสองคนเข้าจับผู้ร้ายลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม ผู้ถูกจับไม่ยอมให้จับจึงเกิดปลุกปล้ำกันขึ้น ผู้ใหญ่บ้านเข้าช่วยจับ โดยใช้ไม้ตีผู้ถูกจับที่หนึ่ง ศรีระแตกจึงจับได้ ถือว่าเป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่เหตุตามพฤติการณ์ ผู้ใหญ่บ้านไม่มีความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 699/2502 พนักงานป่าไม้บอกให้รถบรรทุกไม้ซึ่งมีไม้ผิดกฎหมายให้หยุดแต่คนขับรถไม่ยอมหยุด พนักงานป่าไม้จึงใช้ปืนยิงยางล้อรถแตกเพื่อให้รถหยุดเพื่อจะได้จับกุมผู้กระทำความผิดและยึดไม้ที่ผิดกฎหมาย พนักงานป่าไม้ใช้วิธีการที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 775/2502 นักโทษหลบหนีเรือนจำบอกให้หยุดก็ไม่หยุด ผู้ช่วยพัศดีจึงใช้ปืนลูกซองยิงไปหนึ่งนัดที่ตัวนักโทษ กระสุนลูกปรายนัดหนึ่งถูกแขนนักโทษบาดเจ็บ ผู้ช่วยพัศดีทำไปพอสมควรแก่เหตุ

2.2.3 หลักการจับกุมตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการจับกุมผู้กระทำความผิดไว้ในลักษณะ 3 ข้อ 13 -38

การจับกุม หมายถึง การที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือราษฎร ใช้อำนาจตามกฎหมายจับบุคคลผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิดในทางอาญา หรือจับตามหมายจับ

เพื่อนำตัวผู้ถูกจับไปจัดการตามกฎหมาย¹⁹ การจับนี้แม้ผู้จับเพียงแต่แจ้งผู้ที่จะถูกจับนั้นให้ทราบว่าเข้าต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือพนักงานสอบสวน พร้อมด้วยผู้ถูกจับ ดังนี้ก็อยู่ในการจับเช่นกัน

เจ้าพนักงานหรือราษฎรที่เข้าทำการจับกุมผู้ใด ตามปกติต้องใช้วิธีจับ โดยแจ้งให้เขาทราบว่าเข้าถูกจับแล้ว แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตรวจพร้อมด้วยผู้จับ แต่หากมีความจำเป็นและจะใช้วิธีการดังกล่าวไม่ได้ โดยผู้จะถูกจับเป็นผู้ร้ายสำคัญหรือต้องหาว่ากระทำความผิดร้ายแรงหรือไม่ร้ายแรงแต่เป็นผู้เคยหลบหนีมาแล้วหรือหนทางที่จะพาไปเป็นที่เปลี่ยวหรือเป็นเวลาค่าคืนหรือเหตุอื่นใดซึ่งเป็นความจำเป็นที่จะต้องให้อำนาจจับและควบคุมเพื่อป้องกันมิให้หลบหนี ก็ให้อำนาจจับควบคุมได้เท่าที่จำเป็นแก่การที่จะป้องกันมิให้ผู้ถูกจับหลบหนี

การจับกุนั้น ผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม (โดยดี) เมื่อจำเลยหรือผู้จะต้องถูกจับนั้นไม่ได้มีการต่อสู้อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจทำร้ายแก่เขาไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะต้องถูกจับนั้นต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้ เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้โดยไม่เกินกว่าสมควร

ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับ ชัดขวาง หรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

เจ้าพนักงานจับคนร้ายจะควรใช้อาวุธเพียงไรหรือไม่ นั่น ถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการจับกุมเพราะเหตุว่า ในบางคราวถ้าไม่ใช้อาวุธบ้างแล้ว อาจทำให้การจับกุมไร้ผลหรือไม่เป็นผลดี แต่ถ้าจะใช้อาวุธโดยไม่สมควรแก่เหตุแล้ว ผลร้ายอาจเกิดแก่เจ้าพนักงานผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยสุจริตนั้นได้

หลักการวินิจฉัยถึงการกระทำที่สมควรแก่เหตุ ประกอบด้วย

1. อาการกิริยาของผู้ที่จะต้องถูกจับที่แสดงต่อเจ้าหน้าที่ในลักษณะชัดเจนหรือค่อนข้างชัดแจ้งหรือค่อนข้างชัดแจ้ง หากผู้ต้องถูกจับมิได้แสดงกิริยาอาการจะต่อสู้เจ้าพนักงานแต่อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธทำร้ายคนซึ่งยอมให้จับโดยดีไม่ได้ แต่คำว่า ต่อสู้ นี้มิได้หมายความว่าเจ้าพนักงานจะต้องรอให้ผู้ทำร้ายกระทำร้ายก่อนไม่ แม้เพียงผู้ร้ายแสดงกิริยาให้ปรากฏว่าได้พยายามจะต่อสู้เท่านั้นก็พอแล้ว เช่น ผู้ร้ายมีปืนอยู่ในมือ เจ้าพนักงานบอกให้วางปืนก็ไม่ยอมทำตามคำสั่งเจ้าพนักงาน กลับแสดงกิริยาจะยกปืนยิงหรือทำท่าว่าจะใช้อาวุธปืนนั้นต่อสู้เจ้าพนักงาน เช่นนี้เจ้าพนักงานก็ใช้อาวุธปืนยิงผู้ร้ายคนนั้นก่อนได้ แม้ปรากฏว่ากระสุนปืนจะถูกผู้ร้ายตายหรือบาดเจ็บก็ไม่ถือเป็นการ

¹⁹ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 13

กระทำเกินไปกว่าเหตุ ทั้งนี้เพราะเป็นที่รู้กันว่าอาวุธปืนเป็นอาวุธที่ร้ายแรงหากปล่อยให้ผู้ร้ายยิงก่อน กระสุนปืนอาจถูกเจ้าพนักงานถึงแก่ความตายหรือบาดเจ็บสาหัสได้

2. อาวุธและความร้ายแรงของอาวุธของผู้ถูกจับ เมื่อผู้จะต้องถูกจับต่อสู้หรือแสดงกิริยาจะต่อสู้แล้วเจ้าพนักงานยังจะต้องระวังในเรื่องอาวุธที่จะใช้อีกอย่างหนึ่งด้วย โดยต้องเลือกให้สมควรกับการต่อสู้ เช่น เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธปืนต่อสู้หรือยิงผู้ร้ายมือเปล่าไม่ได้ กรณีเช่นนี้ถ้าเจ้าพนักงานยิงผู้ร้ายที่ไม่มีอาวุธ เจ้าพนักงานมีความผิดตามกฎหมายอาญา แต่ยังมีข้อยกเว้นในทางปฏิบัติว่า หากเป็นการจำเป็นจริงๆ แล้ว แม้ศักดิ์ของอาวุธจะผิดกันบ้านแต่เป็นเวลาจำเป็นซึ่งถ้าเจ้าพนักงานไม่ใช้อาวุธที่มีอยู่ป้องกันตัวแล้วอาจได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือตายได้ เช่นนี้เจ้าพนักงานก็สามารถกระทำได้ เช่น ผู้ร้ายมีดาบตรงเข้ามาจะฟันเจ้าพนักงาน ทั้งเจ้าพนักงานก็จมนมจนเหลือที่จะแก้ไขอย่างอื่นและมีแต่อาวุธปืนพกอยู่ในมือจึงจำเป็นต้องยิงไปเช่นนี้ แม้จะถูกผู้ร้ายตายก็ไม่เป็นการเกินกว่าเหตุ

3. กำลังและความจำเป็นของกรณีแวดล้อม มีอาทิเช่น การจับผู้กระทำความผิดซึ่งมีจำนวนมากกว่าเจ้าหน้าที่ผู้ทำการจับถึงแม้ผู้ถูกจับไม่มีอาวุธอาศัยสมัครพรรคพวกอาจจะพากันกลุ่มรวมทำร้ายหรือแย่งอาวุธจากเจ้าหน้าที่ได้ ในกรณีนี้แม้เจ้าหน้าที่จะใช้อาวุธเกินไปบ้างจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกจับได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิตก็อาจอยู่ในฐานะที่เป็นการกระทำที่สมควรแก่เหตุ แต่ถ้าเจ้าพนักงานมีกำลังสามารถทำการจับได้โดยละม่อม และเป็นการได้เปรียบในเรื่องของอาวุธที่ผู้ร้ายด้อยกว่าอีกทั้งกำลังของเจ้าพนักงานมีเป็นจำนวนมากกว่าทำให้การจับกุมทำได้โดยสะดวกก็ไม่มี ความจำเป็นต้องใช้อาวุธร้ายแรงแต่อย่างใด ดังนั้นการกระทำที่เกินความจำเป็นทำให้เจ้าพนักงานมีความผิดตามกฎหมาย

ในกรณีที่ผู้ถูกจับหลบหนีไปในระหว่างที่กำลังถูกควบคุมตัวโดยไม่ได้ต่อสู้นั้นไม่มีกฎหมายบทใดที่พอจะนำมาใช้เป็นหลักประกันได้ว่าจะให้ใช้อาวุธได้เพียงใด โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบทบัญญัติไว้เพียงกว้างๆ ว่า ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้หนีนั้นเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อผู้จะถูกจับวิ่งหนีไปข้างหน้า ห้ามใช้อาวุธปืนยิง ให้พยายามวิ่งไล่ตามจับโดยเต็มกำลัง

2.3 การเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่จะถูกใช้อาวุธปืน

การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลังจากที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แล้ว มุ่งเน้นให้รัฐและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมดำเนินการเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้เสียหาย หรือพยาน ในขณะที่เดียวกันยังเพิ่มหลักการในการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ให้มีความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม อันจะมีผลทำให้สามารถค้นหาความจริงได้อย่างถูกต้อง และนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ได้อย่างรวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเป็นไปอย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยึดถือของประชาชน

ควบคู่ไปกับการพัฒนาหลักการคุ้มครองสิทธิข้างต้น ความจำเป็นที่ต้องป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมซึ่งมีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องปรับปรุงกฎหมายตลอดจนระเบียบปฏิบัติเพื่อให้การปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเป็นไปเพื่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพและในขณะเดียวกันต้องเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนด้วย

หลักการที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ แนวคิดของการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระหว่างการดำเนินคดีอาญาควบคู่กับหลักการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด ซึ่งหลักการทั้งสองนี้ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้การคุ้มครองการละเมิดสิทธิเสรีภาพแก่ปัจเจกชนโดยไม่จำเป็นหรือไม่มีเหตุอันสมควร เพราะเหตุการค้นหาความจริงและค้นหาผู้กระทำความผิดของเจ้าพนักงานหรือศาล²⁰

การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นในบางครั้งมีเหตุจำเป็นให้ต้องใช้กำลังบังคับเพื่อจับกุมและในบางครั้งอาจมีเหตุจำเป็นถึงขั้นต้องบังคับใช้อาวุธปืน ดังเป็นที่ทราบกันว่าปืนเป็นอาวุธที่ร้ายแรง ดังนั้นพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจต้องระมัดระวังอย่างที่สุดเพื่อมิให้เกิดผลร้ายเกินกว่าเหตุที่จำต้องใช้ โดยต้องตระหนักเสมอถึงการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่จะถูกใช้อาวุธปืน

อย่างไรก็ดี การใช้กำลังตอบโต้เพื่อจับผู้ประทุษร้ายมีลักษณะที่ถูกเงินและต้องอาศัยพฤติการณ์แห่งคดีเป็นเรื่องราวๆ ไป จึงเกิดปัญหาแก่ผู้ปฏิบัติงานว่าควรจะใช้กำลังเพื่อจับถึงขั้นทำให้ตายได้เมื่อใดและหากดุลพินิจของผู้จับไม่ตรงกับผู้พิพากษาที่ชี้ขาดเรื่องนั้นเจ้าพนักงานดังกล่าวก็ต้องรับผิดชอบทางอาญาฐานฆ่าคน เพราะเป็นการใช้กำลังเพื่อจับเกินสมควรแก่เหตุหรือเป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ แนวทางในมาตรฐานสากลและกฎหมายต่างประเทศได้ให้เกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้เกี่ยวกับมาตรฐานในเรื่องการใช้กำลังถึงตายเพื่อจับ และแนวทางการใช้ปืนเพื่อจับผู้กระทำความผิด

²⁰ ณรงค์ ใจหาญ, (2546, มีนาคม). “การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: คุณภาพระหว่างสิทธิมนุษยชนกับประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม (ตอนที่ 1).” วารสารนิติศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 33, 1.

ที่ชัดเจนการจับ ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางที่ให้หลักประกันแก่ผู้ถูกจับที่ชัดเจนว่าจะไม่ถูกใช้กำลังเพื่อจับเกินขอบเขตของความจำเป็น และในขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกันแก่เจ้าพนักงานผู้จับว่าหากมีความจำเป็นในการใช้กำลังหรือใช้ปืนเพื่อป้องกันตัวขณะจับกุมนั้นควรจะต้องมีพฤติการณ์ที่ปรากฏจากภายนอกอย่างไรจึงจะเริ่มใช้อาวุธปืนแก่ผู้ถูกจับได้²¹ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะเป็นแนวทางที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อวางกรอบการใช้อาวุธปืนเพื่อจับแก่ผู้ถูกจับซึ่งการต่อสู้หรือขัดขวางการจับกุมสำหรับประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และยังเป็นแนวทางในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย จะใช้เป็นแนวทางในการใช้อาวุธปืนจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งจะใช้กำลังต่อสู้ชัดเจนเมื่อจะถูกจับกุม

การควบคุมการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยซึ่งส่งผลต่อการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้จะถูกจับหรือจะใช้อาวุธปืน อาจกล่าวได้ว่ามีหลักกฎหมายพื้นฐานที่วางไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งการที่เจ้าพนักงานจะใช้กำลังเพื่อจับก็จะมีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสองและตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งวางหลักเกณฑ์ไว้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้หนีหรือตามความจำเป็นเพื่อป้องกันสิทธิในชีวิตของผู้จับเมื่อถูกประทุษร้ายจากผู้ถูกจับ

สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิอาทิเช่น มาตรา 31 บุคคลย่อมมีสิทธิ เสรีภาพในร่างกาย ซึ่งสิทธิเสรีภาพมักจะมีการบัญญัติควบคู่กัน ไปเสมอ

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถานและวรรคสองของมาตราดังกล่าวระบุว่า บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถาน โดยปกติสุข บทบัญญัติในมาตรานี้หากจะพิจารณาทำให้เห็นได้ว่า เมื่อบุคคลมีสิทธิหรือเสรีภาพแล้วจำเป็นต้องมีใครสักคนที่ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นที่จะต้องไม่เข้าไปล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว

สิทธิ คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น อาทิ สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในร่างกาย มีความหมายในทางคุ้มครองบุคคลไม่ให้ผู้อื่นล่วงละเมิดเจ้าของสิทธิ

²¹ แหล่งเดิม.

สิทธิ ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 หมายความว่า ความสำเร็จ อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระโดยไม่ได้รับการรับรองจากกฎหมาย

เสรีภาพ คือ สภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครองงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำ หรืองดเว้นการกระทำการ อาทิ เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในการเดินทาง มีความหมาย ในทางอิสระของเจ้าของเสรีภาพ

เสรีภาพ ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 หมายความว่า ความมีเสรีที่จะทำได้โดยปลอดอุปสรรค มีสิทธิที่จะทำและพูดได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

เสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น สำหรับสิทธิมุ่งไปที่ความคุ้มครองไม่ให้ผู้อื่นมา ละเมิด โดยเฉพาะในส่วนของผู้เสียหาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 245 บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายในทำนองที่ว่า บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความ คุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจะรับ ทั้งนี้ตามกฎหมาย บัญญัติ

2.4 ความไร้ผลแล้วของวิธีการอื่นที่มีอยู่และการหลีกเลี่ยงผลร้ายอย่างถึงที่สุด

การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับ ใช้กฎหมายโดย เฉพาะงานในด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมนั้น มีหลายคราวเกิดความจำเป็นต้องใช้ กำลังบังคับหรือบางครั้งต้องใช้อาวุธ โดยเฉพาะอาวุธปืน ปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่าประเทศไทยได้มี บทบัญญัติไว้โดยเฉพาะในเรื่องการใช้กำลังในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน การจับตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ก็มีได้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้กำลังอย่างชัด เจน เฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการบังคับใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานก็ยังไม่ปรากฏอย่าง เป็นรูปธรรม

พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธ ปืน พ.ศ.2490 เป็นกฎหมายซึ่งบัญญัติเพื่อควบคุมการมีและใช้อาวุธปืน ไม่ว่าจะเป็นการทำ ซื่อ มี ใช้ สั่งหรือนำเข้าซึ่งอาวุธปืนหรือเครื่องกระสุนปืน อันเป็นการวางกรอบหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการ มีและใช้อาวุธปืน ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชน

อย่างไรก็ดีบทบัญญัติของพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ ดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับ ต่อประชาชนผู้มีและใช้อาวุธปืนเป็นหลัก ในส่วนของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการ บังคับใช้กฎหมายนั้น บทบัญญัติมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวบัญญัติยกเว้นให้หน่วย ราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่มีหรือใช้อาวุธปืนในราชการไม่ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับแห่ง พระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ โดยกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจร่วมกันออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดชนิด ขนาด จำนวน ตลอดจนการมีและใช้ เก็บรักษา การพาดิตต์ฯ และการอย่างอื่นที่จำเป็นเพื่อการรักษาความปลอดภัยอันเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน ที่ให้หน่วยราชการหรือรัฐวิสาหกิจมีและใช้ในราชการ ซึ่งผลแห่งการนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ร่วมกันออกกฎกระทรวงให้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืนของหน่วยราชการและของรัฐวิสาหกิจรวมประมาณกว่า 20 หน่วยงาน ไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ โดยให้มีคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นประธาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธานกรรมการ และผู้แทนจากหน่วยราชการอื่นเป็นกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับ

- 1) การพิจารณากำหนดชนิด ขนาด จำนวนอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ที่จะให้แต่ละหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจมีได้ตามที่เห็นสมควร
- 2) พิจารณากำหนดพื้นที่และภารกิจในการใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนของรัฐวิสาหกิจ
- 3) พิจารณาออกระเบียบปฏิบัติเพื่อให้หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจปฏิบัติหน้าที่ตามที่เห็นควร
- 4) ตรวจสอบการมีและใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืนและวัตถุระเบิด ตลอดจนการปฏิบัติตามกฎกระทรวงของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจดังกล่าว

ด้วยเหตุดังกล่าวมาข้างต้น หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจซึ่งมีอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนไว้ใช้ในราชการของตนจึงต่างออกระเบียบว่าด้วยการใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนของตนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการของพนักงานเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน

ระเบียบว่าด้วยการใช้อาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจแต่ละหน่วยงานนั้น แม้จะมีหลักการพื้นฐานเดียวกันคือ เพื่อควบคุมการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานมิให้เกินขอบเขต แต่ระเบียบดังกล่าวนั้นแม้จะมีแนวทางที่ชัดเจนแต่ก็ไม่มีสภาพบังคับเป็นกฎหมายจึงทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการพิจารณากรณีการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงาน เว้นแต่การปรับบทกฎหมายเพื่อการป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งเป็นหลักการป้องกันของประชาชนโดยทั่วไปไม่ใช่ของเจ้าพนักงานซึ่งต้องควรมีมาตรฐานการใช้อาวุธปืนสูงกว่าประชาชนทั่วไป ซึ่งจะแตกต่างจากต่างประเทศในบางประเทศที่บัญญัติเป็นกฎหมายหรือนโยบายหน่วยงานที่สัมพันธ์กับการบังคับใช้กฎหมาย โดยกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอนการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานไว้โดยค้ำนึ่งถึงประเด็นเรื่องการหลีกเลี่ยงผลร้ายอย่างถึงที่สุด

ตำรวจ (ซึ่งในงานวิจัยนี้สมควรรวมถึงเจ้าพนักงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย) พึ่งใช้กำลังอาวุธในกรณีจำเป็นสุดวิสัยซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้แล้ว (Physical Force is Used Only as a Last Resort) หมายความว่า การใช้กำลังอาวุธของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นการเสี่ยงต่อการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชน ทั้งอาจก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตร่างกายและทรัพย์สินโดยไม่จำเป็น จึงควรจะได้พิจารณาโดยรอบคอบ เพียงเพื่อความจำเป็นต่อการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม ทั้งนี้ ภายหลังจากการใช้มาตรการจำเป็นอื่นๆ ที่ทั้งหลาย เป็นต้นว่า การร้องขอ การแนะนำให้อยอมจำนนแต่โดยดี หรือการใช้วิธีการนุ่มนวลที่เหมาะสมอื่นใดไม่ประสบผลสำเร็จแล้ว ศาสตราจารย์ จอร์จ อี.เบอร์กีย์ เลย์ (George E. Berkley) ผู้เชี่ยวชาญวิชาการบริหารตำรวจเปรียบเทียบ ได้ศึกษาแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักการใช้กำลังอาวุธของตำรวจในนานอารยประเทศ พบว่า หลักการดังกล่าวของ เซอร์ โรเบิร์ต ฟิล ได้เป็นที่ยอมรับนับถือเป็นหลักปฏิบัติในวงการตำรวจทั่วไปเป็นอย่างดี การใช้อาวุธของตำรวจส่วนมากจะเป็นไปในกรณีเพื่อปกป้องชีวิตตำรวจเองหรือผู้อื่น ส่วนประเภทอาวุธปืนพกประจำตัวของตำรวจในประเทศภาคพื้นยุโรป มักจะใช้ปืนพกสั้นขนาด 7.65 มม. (7.65 m.m.) หรือ .32 อัดโนมัตติ (.32 Automatic) เฉพาะตำรวจสหรัฐอเมริกา นิยมใช้ปืนพกขนาด .38 (.38 Caliber Revolver) หรือใช้ปืนแมกนัม (Mag-num) ตามความเหมาะสมจำเป็น เพื่อประโยชน์ต่อการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมอย่างเหมาะสมเป็นกรณีๆ ไป²²

สำหรับกรณีการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยนั้น จะพบว่าเจ้าพนักงานแต่ละนายต่างพกพาอาวุธปืนชนิดและขนาดแตกต่างกันไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดขนาดของอาวุธเพื่อให้เจ้าพนักงานพกพามีอาจกำหนดเป็นการแน่นอนตายตัวได้ สมควรต้องพิจารณาจากลักษณะงานหรือลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเป็นการเฉพาะกรณีไป เช่น หากกำหนดว่าเจ้าพนักงานต้องพกพาอาวุธปืนขนาดเล็กซึ่งมีอำนาจการทำลายล้างต่ำ แต่ฝ่ายผู้ร้ายกลับใช้อาวุธปืนสงครามเข้าต่อสู้กับเจ้าพนักงานก็จะทำให้เจ้าพนักงานในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐต้องตกอยู่ในภาวะเสี่ยงภัยอย่างที่สุด

คณะกรรมการอาชญากรรมว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมายและการบริหารงานยุติธรรม สาขาเฉพาะกิจตำรวจของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา (Task Force on the Police: The President's

²² ประเสริฐ เมฆมณี. (2523). ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม: คู่มือส่งเสริมความก้าวหน้าของตำรวจ พนักงานสอบสวน นักกฎหมาย นักศึกษาและสิ่งทีประชาชนควรรู้. หน้า 50.

Commission on Law Enforcement and Administration of Justice) ได้กำหนดหลักการแนวทางปฏิบัติ เพื่อควบคุมการใช้อาวุธของตำรวจ ที่มีคุณค่าควรนำมาปฏิบัติ ดังต่อไปนี้²³

1) การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจะกระทำได้ในกรณี อันเป็นการป้องกันชีวิต ความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ทำการจับหรือผู้อื่นซึ่งตกอยู่ในภาวะอันตรายต่อเนื่องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

2) การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยเป็นสิ่งพึงหลีกเลี่ยงเว้นเสียแต่มีเหตุผลและประจักษ์พยานหลักฐาน อันเชื่อได้โดยแน่ชัดว่าผู้ต้องสงสัยนั้นๆ ได้กระทำความผิดจริงและ อยู่ในเงื่อนไขทางปฏิบัติที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อาวุธปืนได้ แต่กรณีการใช้อาวุธปืนจับผู้กระทำความผิดลหุโทษนั้นถือเป็นอันห้ามขาด ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักการเปรียบเทียบคุณค่าชีวิตของมนุษย์กับความผิเสียดายเล็กน้อย น้อยๆ แล้ว การใช้อาวุธในกรณีดังกล่าวน่าจะเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุผลความจำเป็น

3) การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยเป็นสิ่งที่ไม่พึงควรวิน ในเมื่อมีวิธีการอื่นที่จะจับผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้อาวุธ หรือในกรณีการใช้อาวุธนั้น อาจจะเป็นภัยอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสุจริตชนที่อยู่ใกล้เคียงกับบริเวณสถานที่เกิดเหตุ

4) เจ้าหน้าที่ตำรวจมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะใช้อาวุธหรืออาวุธปืนเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์กรณีอื่นจำเป็นอื่นๆ เพื่อพิทักษ์ชีวิตป้องกันภัยอันตรายทั้งของตนเองและของผู้อื่น

5) การยิงปืนขู่ (Warning Shot) และการยิงในระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจยังอยู่ในยานพาหนะที่กำลังแล่น เป็นสิ่งพึงหลีกเลี่ยงอย่างยิ่ง เพราะอาจจะเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยยิงโต้ตอบจนอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่นโดยไม่จำเป็น

6) การใช้อาวุธปืนของตำรวจในทุกกรณี จะต้องทำรายงานเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนนั้นๆ ไว้เป็นหลักฐาน โดยชัดแจ้ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติว่าด้วยการใช้อาวุธปืนให้เป็นไปอย่างเหมาะสมถูกต้องตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้

เฉพาะการใช้อาวุธของตำรวจไทยก็มีแนวทางอันเหมาะสมแต่พึงกวดขันการปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติที่กำหนดไว้ในประมวลระเบียบตำรวจภาค 1 ระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีเล่ม 1 อย่างจริงจัง ดังนี้²⁴

²³ แหล่งเดิม.

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 51.

1) การจับนั้น ผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม เมื่อจำเลยหรือผู้ถูกจับไม่ได้มีการต่อสู้ใดๆแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจทำร้ายมิได้ เว้นแต่ผู้ต้องถูกจับนั้นสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้โดยไม่เกินกว่าสมควร

2) ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับ ชัดขวาง หรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น

3) เจ้าพนักงานจับคนร้ายจะควรรื้ออาวุธเพียงไรหรือไม่นั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการจับกุมเพราะเหตุว่า ในบางคราวถ้าไม่ใช้อาวุธบ้างแล้ว อาจทำให้การจับกุมไร้ผลหรือไม่เป็นผลดี แต่ถ้าจะใช้อาวุธโดยไม่สมควรแก่เหตุแล้ว ผลร้ายอาจเกิดแก่เจ้าพนักงานผู้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยสุจริตนั้นได้

4) หลักการวินิจฉัยถึงการกระทำที่สมควรแก่เหตุ ประกอบด้วยอาการกิริยาของผู้ที่จะต้องถูกจับที่แสดงต่อเจ้าหน้าที่ในลักษณะขัดขืนหรืออ่อนปวน เชื่อฟัง อาวุธและความร้ายแรงของอาวุธของผู้ถูกจับ กำลังและความจำเป็นของกรณีแวดล้อม มีอาทิเช่น การจับผู้กระทำความผิดซึ่งมีจำนวนมากว่าเจ้าหน้าที่ผู้ทำการจับถึงแม้ผู้ถูกจับไม่มีอาวุธอาศัยสมัครพรรคพวกอาจจะพากันกลุ่มรวมทำร้ายหรือแย่งอาวุธจากเจ้าหน้าที่ได้ ในกรณีนี้แม้เจ้าหน้าที่จะใช้อาวุธเกินไปบ้างจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกจับได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิตก็อาจอยู่ในฐานะที่เป็นการกระทำที่สมควรแก่เหตุ

5) ในกรณีที่ผู้ถูกจับหลบหนีไปในระหว่างที่กำลังถูกควบคุมตัวโดยไม่ได้ต่อสู้นั้นไม่มีกฎหมายบทใดที่พอจะนำมาใช้เป็นหลักประกันได้ว่า จะให้ใช้อาวุธได้เพียงใด โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบทบัญญัติไว้เพียงกว้างๆ ว่า ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้นเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ถูกจับวิ่งหนีไปข้างหน้า ห้ามใช้อาวุธปืนยิง ให้พยายามวิ่งไล่ตามจับโดยเต็มกำลัง

6) การจับผู้กระทำความผิดนั้นตามปกติมิให้ใช้อาวุธปืนยิงขู่ เว้นแต่ผู้ถูกจับต่อสู้หรือเตรียมการจะต่อสู้ไม่ยอมให้จับกุมแต่โดยดี และเจ้าพนักงานได้ขู่บังคับว่าถ้าต่อสู้จะยิง หากผู้ถูกจับเตรียมการต่อสู้เช่นนี้แล้วจึงให้ใช้อาวุธปืนยิงขู่ได้ แต่ต้องยิงให้สูงขึ้นไปบนท้องฟ้า

การควบคุมการใช้อาวุธปืน

แอนโรนิ ได้กล่าวถึง เรื่องมาตรการในการควบคุมตรวจสอบและจำกัดเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานตำรวจนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการดังกล่าว 3 ประการด้วยกันคือ²⁵

²⁵ อภิศักดิ์ เลาหทวี. (2541). การใช้ดุลยพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจในการทำวิสามัญฆาตกรรม.

1. องค์ประกอบทางด้านกฎหมาย

ในสหรัฐอเมริกา แต่ละมลรัฐจะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในการใช้กำลังและการใช้อาวุธปืนไว้ โดยเฉพาะในการใช้อาวุธปืนทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายแม้ในขณะที่ปฏิบัติการตามหน้าที่ก็ตาม ส่วนในประเทศไทยในเรื่องเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานตำรวจนี้ ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานตำรวจไว้โดยเฉพาะและนอกจากนั้นก็ไม่มีปรากฏว่าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการที่จะควบคุมตรวจสอบ หรือจำกัดอำนาจกระทำการ โดยเฉพาะในการใช้อาวุธปืนของ เจ้าพนักงานตำรวจไว้แต่อย่างใดอีกด้วย

2. การดำเนินการโดยนโยบายและการบริหารงานขององค์กรตำรวจ

ในการดำเนินการโดยนโยบายการบริหารงานของกรมตำรวจหรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในปัจจุบันได้วางแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืน ปรากฏรายละเอียดตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 1 ลักษณะที่ 3 บทที่ 4 ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการที่จะจับกุมนั้นเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องปฏิบัติการ โดยละมุนละม่อมจะใช้กำลังทำร้ายมิได้ แต่ถ้าหากมีการต่อสู้หรือขัดขวางการจับกุมก็ให้ใช้วิธีการป้องกันทั้งหลายเท่าที่จะเป็นไปได้ การจะใช้อาวุธได้นั้นจะต้องกระทำโดยพอสมควรแก่เหตุและเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องเท่านั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ กรณีผู้กระทำความผิดวิ่งหลบหนีไปซึ่งหน้านั้น ห้ามมิให้ใช้อาวุธปืนยิงให้พยายามวิ่งไล่ตามจับ โดยเต็มกำลัง ในการจับกุมปกติ ห้ามมิให้ใช้อาวุธปืนยิงผู้เว้นแต่ผู้ถูกจับจะต่อสู้หรือเตรียมการจะต่อสู้จึงสามารถใช้อาวุธปืนยิงได้

3. ความเป็นจริงหรือข้อเท็จจริงในการปฏิบัติการ

ปกติไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่สามารถกำหนดหลักเกณฑ์หรือรายละเอียดย่อยอันเจ้าพนักงานของรัฐจะสามารถปฏิบัติได้ในทุกสถานการณ์และก็ไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืน การใช้นโยบายใดที่จะสามารถบ่งบอกถึงวิธีปฏิบัติได้อย่างชัดเจนในทุกกรณีและทุกสถานการณ์เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีเจ้าพนักงานตำรวจทุกคนก็สามารถที่จะได้ทราบเกี่ยวกับคำแนะนำที่ชัดเจนสำหรับการปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ในการที่จะสามารถใช้อาวุธปืนยิงผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งในความเป็นจริงหรือข้อเท็จจริงในการปฏิบัติการนั้น การใช้อาวุธปืนก็ดี

หรือการยิงปืนซุ่มที่ดี โดยหลักแล้วจะต้องห้ามโดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะในการใช้อาวุธปืนดังกล่าวแล้วนั้นอาจถูกประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้

ดังนั้น การพิจารณาถึงความเป็นจริงหรือข้อเท็จจริงในการปฏิบัติก็ถือว่าเป็นมาตรการประการหนึ่งที่จะควบคุม ตรวจสอบเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานตำรวจได้ นอกจากนั้นหากมีการเก็บข้อมูล สถิติแห่งการใช้อาวุธปืนสถานการณ์แต่ละเรื่องที่เป็นจริง เพื่อนำมาวิเคราะห์ในการพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการดำเนินการ ก็สามารถจะกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติและเป็นการควบคุม ตรวจสอบ เกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานตำรวจในการที่จะไม่กระทำการไปในทางที่มีชอบด้วย

ตามที่ได้กล่าวมาในเรื่องมาตรการในการควบคุม ตรวจสอบการทำวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น จะเห็นได้ว่ามาตรการในการควบคุมและตรวจสอบเพื่อกำจัดอำนาจกระทำการของเจ้าพนักงานตำรวจในการที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย โดยเฉพาะในการใช้อาวุธปืนนั้นสามารถที่จะดำเนินการได้โดยมาตรการในทางกฎหมายประการหนึ่ง ในทางนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติประการหนึ่ง โดยองค์กรภายนอกสำนักงานตำรวจแห่งชาติประการหนึ่ง และโดยดำเนินการตามความเป็นจริงหรือข้อเท็จจริงในการปฏิบัติการอีกประการหนึ่ง